

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Waarom dit boek?	12

Deel 1 Algemeen

1	Inleiding	16
2	Risico's en veiligheidsculturen	21
2.1	De begrippen gevaar en risico	21
2.2	Aanscherping van het begrip risico	24
2.3	Manieren om naar gevaren en risico's te kijken	26
2.4	Ontwikkelingsfasen van bedrijven	32
2.5	Omgaan met weerstanden	38
2.6	Voordelen	40
2.7	Het beste uit de medewerkers halen	41
2.8	Toezicht	43
3	Risico-inventarisatie en -evaluatie	46
3.1	Achtergrond RI&E	46
3.2	Doel van de RI&E	46
3.3	Wie mag een RI&E opstellen?	48
3.4	Vertrouwelijkheid van de RI&E-rapportage	50
3.5	Timing van de RI&E	50
3.6	RI&E: papier of werkelijkheid?	51
3.7	De plaats van de RI&E in de bedrijfsvoering	51
3.8	VGW(M)-aspectenregister	56
3.9	De RI&E gezien vanuit de NEN-ISO 45001	58
3.10	Bedrijfsvoordelen benoemen; hoe kan de RI&E beter geaccepteerd worden binnen bedrijven?	61
4	Wettelijk kader	65
4.1	Arbeidsomstandighedenwet: artikel 5	65
4.2	Arbeidsomstandighedenbesluit	68
4.3	Arbeidsomstandighedenregeling	76
4.4	Andere verplichtingen in het kader van de RI&E	77
4.4.1	Vanuit de arboregelgeving	77
4.4.2	Vanuit het Besluit basisveiligheidsnormen stralingsbescherming	77
4.4.3	Vanuit overige wetgeving	78
4.5	Frequentie van het uitvoeren van de RI&E	78
4.6	Rol van de ondernemingsraad	79
4.7	Verband tussen de RI&E en arbocatalogi	80
4.8	Afwijken van voorschriften	81
4.9	De arbodeskundigen	84
4.10	Veilig werken is een gezamenlijke verantwoordelijkheid	86

5	De scope van de RI&E	88
5.1	Een algemene 'VGW-brede' RI&E	88
5.2	RI&E van het totale bedrijf of bedrijfsonderdelen/afdelingen	89
5.3	Proces-RI&E's	89
5.4	Project-RI&E's	90
5.5	RI&E bij veranderingen	90
5.6	Functie-RI&E's	92
5.7	RI&E bij inkoop en HR/P&O	93
5.8	RI&E over machines/installaties	95
5.9	RI&E over gebouwen of gebouwdelen	95
5.10	RI&E over PSA	95
5.11	RI&E over werk- en rusttijden	101
5.12	RI&E over mobiele telefoons	103
5.13	Update RI&E en de relatie met trendanalyse van ongevallen	103
5.14	V&G-plannen	105
5.15	Externe risico's	105
5.16	Nieuwe risico's	106
5.17	Combinatie van risico's	109
6	Verdiepende RI&E's	112
6.1	Wanneer is een verdiepende RI&E gewenst?	112
6.1.1	Basic characterization-methode	113
6.1.2	Volledigheid RI&E	114
6.2	Voorbeeld van een verdiepende RI&E Gevaarlijke stoffen	115
6.2.1	Wettelijk kader gevaarlijke stoffen	115
6.2.2	Stappenplan	117
6.2.3	Control banding	118
6.2.3.1	Efficiënte aanpak	119
6.2.4	Aandachtspunten over gevaarlijke stoffen als deel van de algemene RI&E (in de systeemaanpak)	120
6.2.5	Aandachtspunten bij een verdiepende RI&E gevaarlijke stoffen (in de scope-aanpak)	120
7	RI&E-instrumenten	123
7.1	RI&E-modellen en RI&E-instrumenten	123
7.2	De RI&E: papier of werkelijkheid: Klus geklaard, boot gemist	123
7.3	Reproduceerbaarheid	124
7.4	De branche-RI&E	125
7.4.1	Kantttekeningen bij de branche-instrumenten	126
7.5	Vrijwaringsclausule	127
8	Toetsen van de RI&E	128
8.1	Eisen aan de deskundigheid van de toetsers van de RI&E	128
8.2	Het verschil tussen de maatwerkregeling en de vangnetregeling	129
8.3	Toetsen is geen goedkeuren	129
8.4	Wanneer toetsen?	130
8.4.1	Geen toetsing	130
8.4.2	Wel toetsing	130
8.5	Tweedeling bij het toetsen	130
8.5.1	Systeemtoets	130

8.5.2	Scopetoets	131
8.6	Samenvattend: hoe ziet het toetsen van de RI&E eruit?	131
8.7	Wel of geen werkbezoek bij het toetsen van de RI&E	133
8.8	Wanneer moet een RI&E opnieuw worden getoetst	134
9	Toetscriteria	135
9.1	Criteria	135
9.2	Volledigheid	137
9.3	Actualiteit	141
9.4	Actuele inzichten	141
9.5	Betrouwbaarheid	141
9.6	Plan van aanpak	142
9.6.1	Is de effectiviteit van de maatregelen ingeschat?	142
9.6.2	Is rekening gehouden met ongewenste consequenties van maatregelen?	144
9.7	Gaan de maatregelen verder dan het voldoen aan wettelijke verplichtingen?	145
10	Basisrisicofactoren	147
10.1	Driedeling oorzaken	147
10.2	Hoe kunnen de basisrisicofactoren in kaart worden gebracht?	148
10.3	Voorbeelden van basisrisicofactoren	148
10.4	Tripod	149
10.5	Prisma (Prevention and Recovery Information System for Monitoring and Analysis)	156
10.6	Storybuilder	157
10.7	SDO (Systematisch Diepgaand Onderzoek)	157
10.8	SOAT (Systematische Oorzaken Analyse Techniek)	159
10.9	TapRoot	159
10.10	Twee voorbeelden	160
11	AVG en Arbo	163
12	Valkuilen bij het uitvoeren van een RI&E	166

Deel 2 Stappenplan

	Inleiding stappenplan	176
	Kort overzicht van de stappen	178
Stap 1	Beeld van het bedrijf vormen	183
Stap 2	Intakegesprek	185
2.1	Doel van het intakegesprek	185
2.2	Mogelijke gesprekspartners	186
2.3	Resultaat gesprek	186

Stap 3	187
Projectplan voor uitvoering/offerte	
Stap 4	189
Documentatiestudie over het bedrijf	
Stap 5	195
Communicatie	
5.1 Ontwikkelingsfase	195
5.2 Vragen vooraf	195
5.3 Communicatie voorafgaand aan het project	196
5.4 Communicatie tijdens en na afloop van het project	196
Stap 6	199
Vragenlijsten/interviews	
6.1 Wel of geen vragenlijsten inzetten	199
6.1.1 Het ambitieniveau van het management	199
6.1.2 De scope van de RI&E	199
6.1.3 Instemming ondernemingsraad	200
6.1.4 Aantal medewerkers	200
6.1.5 Aard van de populatie en beschikbaarheid van medewerkers/voorzieningen	200
6.2 Werken met vragenlijsten	201
6.2.1 Vaststellen doelgroep	201
6.2.2 Introductie vragenlijst	201
6.2.3 De vragen	202
6.2.4 Digitale vragenlijsten	203
6.2.5 Uitzetten vragenlijst	203
6.2.6 Invullen vragenlijst	204
6.2.7 Verwerking van de antwoorden	204
6.2.8 Representativiteit van de verkregen resultaten	205
6.2.9 Vergelijking van de resultaten met referentiegroepen	205
6.3 Interviews	205
Stap 7	207
Rondgang, eigen observatie	
7.1 Inleiding	207
7.2 Timing van de rondgang	208
7.3 Visuele controlepunten	209
7.4 Begin van de rondgang	210
7.5 Taakobservatie	210
7.6 Medewerkerexpertise inschakelen	211
7.7 Alle ruimtes/locaties	211
7.8 Metingen	213
7.9 Verifiëren van de betrouwbaarheid van de respons	213
7.10 Verificatie of procedures werken	213
7.11 Volledigheid	214
7.12 Verdiepende RI&E's	214
7.13 Voldoende informatie	214
7.14 Terugkoppeling na de rondgang	214

Stap 8	215
Opstellen van de RI&E-rapportage	
8.1 Afspraken over de RI&E-rapportage	215
8.2 Essentie en omvang van de rapportage	215
8.3 RI&E-rapportage van het bedrijf zelf	216
8.4 Inhoud van de rapportage	216
8.5 Basisrisicofactoren	217
8.6 Preventieve taken	217
8.7 Bedrijfshulpverlening	218
8.8 Ongevallen	221
8.9 Ziekteverzuim	221
8.10 Arbeidsgezondheidskundig onderzoek	222
8.11 Bijzondere groepen	223
8.12 Verdiepende RI&E's	223
8.13 Rubrieken RI&E	223
Stap 9	229
Bepalen van de risicoklasse	
9.1 Risico-evaluatie	229
9.2 Risicoperceptie	233
9.3 Wegingsmethoden	234
9.4 Rankingsmethode van Kinney & Wiruth	239
9.5 Rankingsmethode van Fine	244
9.6 Risicograaf	245
9.7 Risicograaf SIL-classificatie	248
9.8 Nomogram van Henstra	249
9.9 Layers of Protection Analysis (LOPA)	249
9.9 Failure Modes and Effect Analysis (FMEA)	249
9.11 Meten	250
9.12 Beoordeling beheersmaatregelen	250
Stap 10	253
Opstellen van het plan van aanpak	
10.1 Verbetervoorstellen	254
10.2 Prioriteit	257
10.3 Verantwoordelijke medewerker	261
10.4 Streefdatum	261
10.5 Borging in de uitvoering van het plan van aanpak	261
10.6 Voorbeelden samenvattende tabel RI&E inclusief plan van aanpak	263
10.6.1 Voorbeeld 1	263
10.6.2 Voorbeeld 2	268
10.7 Slotopmerkingen	270
Stap 11	271
Van concept naar definitief rapport	
11.1 Conceptrapportage	271
11.2 Presentatie management	271
11.3 Instemming ondernemingsraad met het plan van aanpak	272
11.4 Slotopmerking	272

Stap 12	273
Toetsen van de risico-inventarisatie en -evaluatie	
Stap 13	275
Evalueren van de procesgang	
Stap 14	277
De uitvoering van het plan van aanpak	
Stap 15	279
Bewaken van de follow-up	
Stap 16	281
Uitvoeren van thema-RI&E's en verdiepende RI&E's	
16.1 Thema-RI&E's en verdiepende RI&E's	281
16.2 Verrichten van metingen	281
16.3 Blootstellings-schattingsmodellen	282

Bijlagen

1	Gebruikte literatuur	286
2	Overzicht RI&E-elementen	289
3	Voorbeelden weging van risico's	293
4	Voorbeelden wettelijke bepalingen	304
5	Vangnetten bij werkzaamheden met grote risico's	311
6	Arbeidshygiënische strategie	315
7	Specifieke methodieken	325
7A	RI&E-instrumenten	325
7B	Instrumenten voor de beoordeling van werksituaties met gevaarlijke stoffen	342
8	Kenmerken van een bedrijf of afdeling	348
9	Begrippen PAGO, PMO, GPO, MTO en MBO	350
10	Voorbeeld aandachtspuntenlijst verdiepende RI&E machineveiligheid	357
11	Medewerkersbetrokkenheid bij de RI&E	360
12	Veiligheid en milieu	364
13	NEN-EN 689 Blootstelling op de werkplek	369
14	Voorbeeld toetsbrief	374
15	De basisrisicofactor Onderhoud	383
16	De basisrisicofactor Organisatie	387
17	Hoe gaan de toetser en de opsteller van de RI&E om met hun geweten?	390
18	De preventiemedewerker op de tandem	395
19	Afkortingenlijst	396
	Over PHOV	399
	Over de auteur	400

Waarom dit boek?

Een goede risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) opstellen waarmee een bedrijf daadwerkelijk geholpen wordt, is een uitdaging! Op grond van de wettelijke verplichting worden jaarlijks grote aantallen RI&E's geproduceerd. Een té klein deel daarvan draagt bij aan een veiliger werkomgeving. Dat kan beter!

Als docent en examinator bij de opleidingen Hogere Veiligheidskunde en Arbeidshygiëne van PHOV en als examinator bij Hobéon-SKO voor de certificering van arbokerndeskundigen zie ik hoe lastig men het vindt om een goede RI&E neer te zetten. Ook worden mij vaak RI&E-rapportages ter toetsing aangeboden, waarvan de kwaliteit maar zeer matig is. Zo worden begrippen vaak verkeerd gehanteerd, er wordt geen verschil gemaakt tussen gevaren en risico's, en van bepaalde risico's wordt een weging in grootte gemaakt, terwijl het feitelijk om wettelijke bepalingen gaat. Risico's die wel gewogen mogen worden, zijn soms verkeerd ingeschat, rapportages zijn niet toegankelijk door de grote omvang van de rapporten, de adviezen in het plan van aanpak zijn meer gericht op directe factoren dan op de structurele oorzaken van knelpunten binnen het bedrijf, en er is geen rekening gehouden met de aard van het bedrijf en het ambitieniveau op arbogebied. Kortom, er is nog vaak het een en ander mis met de RI&E's.

In dit boek wordt beschreven hoe het beter kan en hoe de RI&E als prachtig fundamenteel instrument kan worden ingezet om gestructureerd aan verbetering van arbeidsomstandigheden te werken. Tegelijkertijd kan het boek worden gebruikt om de primaire bedrijfsdoelen te dienen. Het terugdringen van arbeidsrisico's en het dienen van bedrijfsdoelen kunnen immers prima samengaan, maar dit vergt dan soms wel een andere insteek van de RI&E. Wanneer de RI&E goed wordt toegepast, helpt dit medewerkers en bedrijven het beste uit zichzelf te halen, waarmee ook de bedrijfsbelangen in directe zin worden gediend. Ik hoop dat dit boek in positieve zin hieraan kan bijdragen.

Met dit boek wordt een praktisch bruikbare tool aangereikt om de RI&E op een goede manier uit te voeren, waarbij een positieve insteek voorop staat en het resultaat bijdraagt aan veiligere en gezondere werkomstandigheden en aan overige bedrijfsbelangen.

Bij de herziene editie

Arbo is in ontwikkeling en zo ook de risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E).

In deze vierde herziene uitgave zijn verschillende wijzigingen en aanvullingen opgenomen. De belangrijkste daarvan zijn:

- > Sinds 1 juli 2022 worden aan de gecertificeerde arbokerndeskundigen nieuwe eisen gesteld met betrekking tot het toetsen van de RI&E. Als gevolg daarvan zijn ook de eisen aangescherpt die aan een RI&E gesteld worden. Deze zijn uitvoerig beschreven.
- > De verschillen tussen algemene RI&E's, thema-RI&E's en verdiepende RI&E's zijn toegelicht.
- > In het kader van het streven om RI&E-rapportages van symptomenlijsten te laten ontwikkelen tot documenten die de achterliggende oorzaken van het ontstaan van de risico's beschrijven en daardoor bijdragen aan een meer fundamentele verbetering van de veiligheid in bedrijven, zijn de meest voorkomende grondoorzaken en de zogenaamde basisrisicofactoren van risico's uitvoerig belicht.
- > Het belang van een goede organisatiestructuur is beschreven, met name de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de leidinggevenden. Een heldere verantwoordelijkheidsstructuur is immers het fundament van een goed arbobeleid.
- > Het belang om bij het verbeteren van de werkomstandigheden verder te gaan dan de wettelijke voorschriften is beschreven aan de hand van het optimalisatiebeginsel.
- > De relatie tussen AVG en RI&E is aan de orde gesteld.
- > Het belang is aangegeven om te verifiëren of met de verbetermaatregelen daadwerkelijk een reductie van het risico is bereikt door het uitvoeren van een tweede weging van de risico's.
- > Voorbeelden zijn gegeven van eenvoudige maatregelen om het risico te reduceren.
- > De risico-inventarisatie van gevaarlijke stoffen is uitgebreider beschreven vanwege het belang om de blootstelling aan gevaarlijke stoffen tijdens het werk terug te dringen, mede gelet op het grote aantal beroepsziekten en doden hierdoor. Het gebruik van blootstellingsschattingssmodellen versus metingen om de grootte van het risico te bepalen is uitgelegd en er zijn twee beslismodellen gepresenteerd.
- > Om meer draagvlak te verwerven voor de RI&E is uitvoeriger ingegaan op de wenselijkheid om de bedrijfsvoordelen van de RI&E te benoemen.
- > Tot slot zijn de meest voorkomende valkuilen bij het uitvoeren van een RI&E beschreven.

Een handboek schrijf je niet alleen, daar heb je ook andere mensen bij nodig. Daarom is een groep mensen gevraagd om in diverse stadia van het boek mee te lezen en de teksten van kritisch commentaar te voorzien. Ik wil deze mensen hier hartelijk danken voor hun inzet, aanvullingen en doordachte opmerkingen: Jan Harmen Kwantes, Erwin Napjus, Kees Peereboom, Jos Schrover, Frans Stuyt en André Verbeek. Tenslotte bedank ik de cursisten van de opleidingen Hogere Veiligheidskunde, Arbeidshygiëne en Arbeids- en Organisatiekunde van de PHOV en van de trainingen van Uitgeverij-Studiecentrum Kerckebosch die door hun kritische opmerkingen tijdens de lessen over de RI&E voortdurend nieuwe input gaven voor verbeteringen. Daarnaast ben ik veel dank verschuldigd aan Dianne Verhage die in eerdere edities haar bijdragen aan de teksten heeft geleverd, en aan Mechteld de Coo-Wijgerinck die de eindredactie van dit handboek heeft verzorgd.

Naast dit handboek is er ook een Arbo-Informatieblad dat gaat over de RI&E: *AI-61 Risico-inventarisatie en -evaluatie; methoden en valkuilen*. In dit AI-blad zijn verdiepende RI&E's uitgewerkt en wordt uitgebreider ingegaan op de valkuilen die bij het uitvoeren van een RI&E aanwezig kunnen zijn. In die zin vullen dit boek en het AI-blad elkaar goed aan.

Iedereen die de arbeidsomstandigheden een goed hart toedraagt en tegelijkertijd ook de belangen van het bedrijf wil dienen, wens ik veel lees- en gebruiksplezier toe.

Wim van Alphen

Deel I

Algemeen

1 Inleiding

De risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) heeft bij veel bedrijven¹ in Nederland geen goed imago. De mogelijke meerwaarde hiervan voor het realiseren van betere werkomstandigheden en de beoogde bedrijfsdoelstellingen wordt bij deze bedrijven onvoldoende onderkend. Hierdoor krijgt de RI&E niet de aandacht en waardering die zij eigenlijk verdient. Dat is een gemiste kans, want een goede RI&E is juist een prima hulpmiddel om ervoor te zorgen dat medewerkers het beste van zichzelf kunnen en willen geven in het belang van het bedrijf, door hen veilig, gezond en prettig te laten werken.

Belang van medewerkers en bedrijf

Tegenwoordig wordt de bedrijfscultuur met daarin het gedrag van mensen als een belangrijk aanknopingspunt gezien voor het verder verbeteren van de arbeidsomstandigheden. Veiliger en gezonder werken levert een bijdrage aan de arbeidsparticipatie: het voorkomt uitval en verbetert de duurzame inzetbaarheid van medewerkers. Dit is door de toenemende vergrijzing van steeds groter belang.

In de praktijk lijkt het gedrags- en cultuuraspect in menige RI&E echter nog weinig aan bod te komen en worden de technische en organisatorische knelpunten vaak op een expertmatige en solistische wijze in kaart gebracht. Op die manier is het niet goed mogelijk om de risico's en kansen op het gebied van gedrag in kaart te brengen, deze positief te benutten en daarbij ingesleten patronen te doorbreken, hetgeen voor bedrijven juist interessant zou kunnen zijn. Immers, in onze kennis- en diensteneconomie heeft de werkende mens een spilfunctie. Wanneer de werkende mens optimaal kan functioneren in grote vitaliteit en duurzaamheid, komt dit direct ten goede aan de prestaties van het bedrijf en dragen de medewerkers bij tot het incasseringsvermogen en de veerkracht (*resilience*) van het bedrijf. Het feit dat momenteel één van de grootste oorzaken van het werkgerelateerde ziekteverzuim bestaat uit psychische klachten, is een duidelijk teken dat dit nog onvoldoende gebeurt.

Hoe bedrijven tegen de RI&E aankijken

'Arbo' – en daarmee ook de RI&E – heeft, vanuit de periode dat de regelgeving op arbogebied enigszins doorgeschoten was, een slechte naam gekregen. Veel bedrijven hebben daardoor niet zo veel met de RI&E. Ze stellen de RI&E zo lang mogelijk uit en als ze de RI&E gaan uitvoeren, mag het vaak niet veel tijd en geld kosten. Enkele belangrijke oorzaken van de huidige beperkte waarde die bedrijven toekennen aan de RI&E, zijn:

> **Reeds goede arbeidsomstandigheden.**

De arbeidsomstandigheden in Nederland zijn de afgelopen decennia duidelijk verbeterd, onder meer dankzij de RI&E's en de wetgeving. Veel oude en daardoor soms onveilige machines zijn om concurrentieoverwegingen met lagelonenlanden vervangen door nieuwe, snellere machines en zijn daarmee ook qua veiligheid op een hoger niveau gekomen. Persoonlijke beschermingsmiddelen worden nagenoeg overal standaard beschikbaar gesteld en veel bedrijven hebben ooit een RI&E uitgevoerd. De noodzaak en meerwaarde van opnieuw een RI&E uitvoeren neemt daardoor af in de ogen van menig bedrijf.

¹ In dit boek houdt de term 'bedrijf' ook in: organisatie, instelling, inrichting en dergelijke.

- > **Tijd en geld.**
Doordat de RI&E niet veel tijd en geld mag kosten en omdat er in veel bedrijven wordt bezuinigd op de inzet van deskundigen, neemt de kwaliteit van de RI&E af en heeft deze ook daardoor minder toegevoegde waarde voor het bedrijf. Als bovendien weinig gedaan wordt met de voorgestelde verbetermaatregelen, dan wordt de mogelijke meerwaarde ervan niet verzilverd.
- > **Verplichtend karakter.**
In de praktijk weet de opsteller² vaak onvoldoende overtuigend de link te leggen tussen de RI&E, de productie- of kwaliteitsdoelstellingen van het bedrijf en het streven van het bedrijf om het beste uit mensen te halen en succesvol te zijn. Dat leidt ertoe dat het uitvoeren van de RI&E door de werkgever vaak wordt gezien als een wettelijk verplichte, bureaucratische exercitie die los staat van andere bedrijfsactiviteiten. Terwijl, als de werkgever zijn eigen voordeel van de RI&E inziet, deze veel meer aandacht zou krijgen.
- > **Voldoen aan regels.**
De invalshoek is vaak het voldoen aan de regels in plaats van te kijken naar wat de risico's zijn.
- > **Verwisseling middel en doel.**
Vanwege de afgenomen waardeperceptie van de RI&E lijkt dit instrument verworden tot doel (als verplicht nummer) in plaats van tot een middel om de kwaliteit van de arbeid te verbeteren. Met het opleveren van het RI&E-rapport eindigt in de praktijk vaak de actieve en structurele aandacht voor de arbeidsomstandigheden en de betrokkenheid van de opsteller. Op die manier blijft de inspanning een kostenpost, zonder dat verbeteringen worden doorgevoerd waarmee de investering kan renderen.
- > **Focus op problemen.**
De RI&E beperkt zich vaak tot de knelpunten binnen het bedrijf, waardoor opdrachtgevers haar vaak ervaren als een 'betaalde belediging'. De punten die wel goed gaan, worden vaak niet aangegeven. Als er geen grote risico's meer zijn, wil dat niet zeggen dat alle kansen zijn benut om verbeteringen door te voeren. Vaak bezitten medewerkers nog onbenutte kwaliteiten, ambities en werkvermogen waarmee een bedrijf zijn voordeel kan doen. Maar deze worden vaak onvoldoende onderkend.

Positieve aanpak

In dit boek staat beschreven hoe de negatieve tendens rond de RI&E kan worden omgebogen naar een veel positievere aanpak.

- > Een aanpak die beter aansluit bij de ambities van het bedrijf, waardoor de waardeperceptie van de RI&E bij de opdrachtgever verbetert en er dan ook meer mee gedaan gaat worden.
- > Een aanpak waarbij meer aandacht wordt gegeven aan het verbeterpotentieel bij de medewerkers zelf, om hun kwaliteit en talenten meer in te zetten voor de primaire doelstellingen van het bedrijf.
- > Een aanpak waarmee het bedrijf geholpen wordt een beleid op te zetten om de duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers te bevorderen.
- > Een aanpak die meer aansluit bij de primaire bedrijfsdoelstellingen en daadwerkelijk een meerwaarde hierin betekent.
- > Een aanpak waarbij niet langer door een expert eenmalig een product wordt opgeleverd in de vorm van een rapport, maar waarbij – door het uitvoeren van de RI&E met een actieve participatie van de medewerkers – samen met hen een verbeterproces op gang wordt gebracht.
- > Een aanpak waarbij, meer dan in het verleden, rekening wordt gehouden met de in de arboca-

2 Naast 'opsteller' wordt voor de persoon die de RI&E uitvoert, ook de term 'adviseur' gebruikt.

talogus beschreven prioritaire (belangrijkste) risico's en de reeds daarvoor bedachte effectieve oplossingen. Zo hoeven deze niet opnieuw in de RI&E beschreven te worden en voorkomt de opsteller dubbel werk.

- > Een aanpak die voorkómt dat het bedrijf te maken krijgt met hoge boetes en daarna met eventueel civielrechtelijke claims.
- > Een aanpak waarbij ook de positieve kanten van werksituaties worden beschreven en de aanpalende bedrijfsvoordelen worden benoemd.

In paragraaf 3.10 is uitgebreid aandacht besteed aan de verbetering van de acceptatie van de RI&E in bedrijven, inclusief een aantal praktijkvoorbeelden.

Door de in dit boek beschreven werkwijze te volgen, kan de kwaliteit van de RI&E vergroot worden. Het verleggen van de insteek van een opsomming van probleempunten naar een kanselijst kan als gunstig gevolg hebben dat het bedrijf eerder bereid is om een RI&E uit te voeren en daarmee de bedrijfsresultaten te verbeteren.

Doelgroepen

Dit boek is bedoeld voor iedereen die te maken heeft met de uitvoering van de RI&E en/of die hierin een besluitvormende of uitvoerende taak heeft, zoals preventiemedewerkers, arbocoördinatoren, KAM-functionarissen, P&O- en HRM-medewerkers, leden van ondernemingsraden, bedrijfsleiders, managers, directies en arboprofessionals als ergonomen, en de arbokerndeskundigen, zoals de hoger veiligheidskundigen, arbeidshygiënisten, arbeids- en organisatie-deskundigen en bedrijfsartsen. Het boek is ook geschikt voor bedrijven die meer uit hun RI&E willen halen en voor VCA*- en VCA**-bedrijven. Daarnaast is het bruikbaar als lesmateriaal binnen veiligheidskundige, arbeidshygiënische en andere arbogerelateerde opleidingen.

5 De scope van de RI&E

De risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) kan vanuit verschillende invalshoeken worden uitgevoerd. Welke scope er ook wordt gebruikt bij de uitvoering van de RI&E, in alle gevallen kan rekening worden gehouden met de wijze waarop naar gevaren en risico's wordt gekeken, zoals beschreven is in hoofdstuk 2. Er kan worden gekeken naar barrières, naar de gaten in die barrières, naar risicopaden zoals in het vlinderdasmodel zijn aangegeven, naar een combinatie van factoren als organisatie, techniek en gedrag, naar de wet- en regelgeving en de eigen bedrijfsnormen, naar human factors, naar de prioritaire (belangrijkste) risico's enz. In dit hoofdstuk worden verschillende scopes van de RI&E beschreven. Aanvullend worden in bijlage 7 diverse specifieke RI&E-methodieken beschreven.

5.1 Een algemene 'VGW-brede' RI&E

In een algemene (bedrijfsbrede) RI&E worden alle arbo-aspecten die in een bedrijf spelen, globaal geïnventariseerd. In deze algemene RI&E wordt gekeken naar het totaal aan activiteiten, functies, infrastructuur en materialen qua veiligheid en risico's. Men spreekt soms ook nog wel van een VGW-brede RI&E (zie ook paragraaf 2.4).

De scope van de RI&E dient bij het intakegesprek (zie stap 2) duidelijk te worden vastgesteld. Soms kan bij een intakegesprek voorafgaande aan de RI&E al vastgesteld worden dat bepaalde onderwerpen zo omvangrijk zijn dat zij niet direct in de algemene RI&E binnen het afgesproken tijdstraject kunnen worden meegenomen. Dan kan worden afgesproken om die thema's of onderwerpen pas later op te pakken.

Bijvoorbeeld: in het bedrijf zijn veel machines aanwezig. Afgesproken wordt tijdens de intake om machineveiligheid niet direct in de algemene RI&E mee te nemen, maar dit vanwege de omvang van dit thema in een later traject apart te gaan bekijken: een thema-specifieke RI&E. Dit kan gelden voor meer onderwerpen, zoals werkdruk, PSA, fysieke belasting of blootstelling aan gevaarlijke stoffen. Die vervolg-themaspecifieke RI&E's worden vaak ook verdiepende RI&E's genoemd, maar dat is niet terecht. Het hoeven immers geen verdiepende onderzoeken te zijn. Pas als uit die vervolg-thema-RI&E (of al eerder uit een algemene RI&E) blijkt dat het onvoldoende duidelijk is óf er op dat gebied risico's zijn, hoe groot die zijn en wat de oorzaken daarvan zijn, is verdiepend onderzoek nodig (zie hoofdstuk 6). Deze in de tijd gespreide aanpak van het trapsgewijs uitvoeren van de RI&E (thema-RI&E's en verdiepende RI&E's) heet een cascade-aanpak.

Omdat de Westerse maatschappij het vooral moet hebben van kennis- en dienstverlening, staat de mens zeer centraal bij veel bedrijven, meer dan grootschalige technische productieprocessen. Het belangrijkste bedrijfskapitaal is bij deze bedrijven dan ook de mens. Voor deze bedrijven is het belangrijk de medewerker zo goed mogelijk in te zetten en mogelijke barrières in zijn functioneren zo veel mogelijk weg te nemen. Dan kan hij voor zichzelf en voor het bedrijf tot de beste prestaties komen. Ook dient ziekteverzuim en, niet te vergeten, het grijze verzuim door psychische belasting, zoveel mogelijk te worden teruggebracht. Dit betekent dat bij voorkeur in de algemene RI&E al direct een eerste beeld verkregen moet worden van de psychosociale arbeidsbelasting (PSA). Op basis van het verkregen beeld kan bepaald worden of het wel of niet nodig is later een diepgaander onderzoek (verdiepende RI&E) naar deze belasting te doen.

6 Verdiepende RI&E's

Bij de arbokerndeskundigen (AKD's) bestaat veel onduidelijkheid wanneer een nader onderzoek (of verdiepende RI&E) noodzakelijk is. Ook worden de begrippen verdiepende RI&E's en themagerichte of onderwerpspecifieke RI&E's vaak met elkaar verward. In dit hoofdstuk wordt nader op deze begrippen ingegaan.

Op verschillende plaatsen in het Arbobesluit en in de Arboregeling staan nadere of aanvullende voorschriften over de risico-inventarisatie en -evaluatie. Daarnaast is er sprake van 'speciale aandacht voor' of is er 'voor de volgende groepen medewerkers en voor de volgende onderwerpen een nader omschreven RI&E-verplichting'. In paragraaf 4. 2 worden deze passages in de wetgeving beschreven. Deze wetteksten zijn echter niet geheel duidelijk. Algemeen geldt dat een RI&E volledig moet zijn. Voor bepaalde onderwerpen is dat dan blijkbaar iets meer gedetailleerd voorgeschreven: de nadere of aanvullende voorschriften en onderwerpen waarvoor 'speciale aandacht' is vereist.

Het begrip 'verdiepende' RI&E komt in de wettekst niet voor. In de praktijk wordt echter al vele jaren met verdiepende RI&E's gewerkt. In de *Staatscourant* van 24 maart 2022, nr. 7977, is het begrip 'verdiepende RI&E' opgenomen in de publicatie van het Certificatieschema voor het persoonscertificaat voor de arbokerndeskundige. Hierin zijn de nieuwe toetscriteria beschreven zoals die gelden sinds 1 juli 2022.

6.1 Wanneer is een verdiepende RI&E gewenst?

Wanneer moet er nu wel en wanneer moet er geen verdiepende risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) gedaan worden?

Eerst enkele voorbeelden uit de praktijk:

Voorbeeld Beeldschermwerk

Het betreffende artikel 5.9 in het Arbobesluit luidt als volgt:

In de risico-inventarisatie en -evaluatie, bedoeld in artikel 5 van de [Arbo]wet, wordt specifiek aandacht besteed aan de gevaren voor het gezichtsvermogen en die van de fysieke en psychische belasting als gevolg van arbeid aan een beeldscherm.

Uit deze tekst blijkt niet dat er verdiepend naar beeldschermwerk moet worden gekeken.

Stel, er wordt een algemene RI&E uitgevoerd in het bedrijf. Als een van de vele aandachtspunten of arbeidsbelastende factoren wordt (uiteraard) ook gekeken naar beeldschermwerk. Dit kan het volgende inhouden.

Nagegaan wordt of medewerkers instructies hebben gehad in het juist instellen van hun beeldschermwerkplek en of gecontroleerd is of zij deze begrepen hebben. Gekeken wordt naar hoe gemakkelijk (met spindels of elektrisch) de beeldschermwerkplekken in te stellen zijn, zelfs tot en met stahoogte. Gekeken wordt of medewerkers ook daadwerkelijk hun beeldschermwerkplek goed hebben ingesteld en een groot deel van hun tijd in de juiste houding achter hun beeldscherm zitten of staan. Bevraagd wordt of periodiek een visustest wordt aangeboden en of het beeldschermwerk frequent door ander werk wordt onderbroken.

8 Toetsen van de RI&E

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de deskundigheidseisen die worden gesteld aan degene die de RI&E toetst en vanuit welke positie de gecertificeerde arbokerndeskundigen die toetsing uitvoeren: vanuit een arbodienst of los daarvan. Kort wordt beschreven hoe de ISO 450001 met deskundigheidseisen omgaat van degenen die de RI&E uitvoeren.

8.1 Eisen aan de deskundigheid van de toetser van de RI&E

Iedereen mag een RI&E uitvoeren. Er zijn geen deskundigheidseisen gesteld aan het uitvoeren van de RI&E in de Arbowet. In het wettelijk takenpakket van de preventiemedewerker (zie paragraaf 4.9) staat dat hij “medewerking moet verlenen aan het verrichten en opstellen van een RI&E”. Er worden echter geen expliciete deskundigheidseisen op het gebied van het uitvoeren van een RI&E aan de preventiemedewerker gesteld. Het gevolg hiervan kan consequenties hebben voor de kwaliteit van het eindproduct: de RI&E-rapportage inclusief het plan van aanpak met verbetervoorstellen.

ISO 45001

Als het bedrijf proactief of generatief is en zelfs ISO 45001 gecertificeerd is, worden wel deskundigheidseisen gesteld aan de uitvoerders van de RI&E om zo een kwalitatief betere en betrouwbaardere RI&E te krijgen. ISO45001 stelt onder punt 7.2 wat de gecertificeerde organisatie moet doen:

- > de benodigde competentie vaststellen van medewerkers die haar G&VW (gezond en veilig werken)-prestaties beïnvloeden of kunnen beïnvloeden;
- > bewerkstelligen dat medewerkers competent zijn (met inbegrip van het vermogen gevaren te identificeren) op basis van de juiste opleiding, training en/of ervaring;
- > indien van toepassing, acties ondernemen om de benodigde competentie te verwerven en onderhouden, en de doeltreffendheid van de ondernomen acties evalueren.

Toepasbare acties kunnen bijvoorbeeld zijn: het voorzien in training van, het begeleiden van, of het in een andere functie benoemen van mensen die al in dienst zijn; of het inhuren van competente personen.

Het G&VW-managementsysteem is een systeem voor gezond en veilig werken, ook wel arbomanagement genoemd. Op basis hiervan kan gesteld worden dat aan degenen die een RI&E uitvoeren, eisen worden gesteld qua kennis en ervaring op arbobebied.

De borging van de kwaliteit van de RI&E zit dus niet aan de voorzijde van het traject. Er is voor gekozen dat aan de achterzijde te doen. In een aantal gevallen (zie verder) moet de RI&E worden getoetst door één of meer van de drie gecertificeerde arbokerndeskundigen (AKD: hoger veiligheidskundige, arbeidshygiënist, arbeids- en organisatiedeskundige) of door een BIG-geregistreerde bedrijfsarts of door een gecertificeerde arbodienst.